

37
38

DISSERTATIO THEORETICO MEDICA
I N A U G U R A L I S

DE

VIGILIO SANO
ET MORBOSO,

QUAM

ANNUENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex Auctoritate MAGNIFICI RECTORIS

D. D. JOANNIS CONRADI RÜCKER,

J. U. D. ET JURIS CIVILIS IN ACADEMIA LUGDUNO-
BATAVA ANTECESSORIS ORDINARII.

NEC NON

Amplissimi SENATUS ACADEMICI *Consensu*
& *Nobilissimæ* FACULTATIS MEDICÆ *Decreto*

PRO GRADU DOCTORATUS

Summisque in MEDICINA Honoribus & Privilegiis
rite ac legitime consequendis,

Eruditorum Examine submittit

WILLEM OUDENAARDEN,

ROTTEROD. BAT.

Ad Diem 17. Octobris MDCCLVII. hora locoque solitis.

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud CORNELIUM DE PECKER, 1757.

V I R O

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQUE

D. JOHANNI DROST,

M E D. D O C T.

PRACTICO APUD ROTTERODAMENSES
EXPERTISSIMO, FELICISSIMO.

N E C N O N

V I R O

*INTEGERRIMO ORNATIS-
SIMOQUE*

D. GUILHELMO PAULO
MAASHOUK.

IN CIVITATE ROTTERODAMENSI
MERCATORI SAGACISSIMO.

AVUNCULIS SUIS, OPTIME DE SE ME-
RITIS, MULTUM SEMPER AMAN-
DIS, COLENDIS.

Hanc Dissertationem sacram facit

A U C T O R.

V. I. R. O.

WILLIAM DOUGLASS

D. JOHANNI DROST

Mag. Drost

Mag. Drost

Mag. Drost

Mag. Drost

V. I. R. O.

WILLIAM DOUGLASS

Mag. Drost

D. GUILHELMO PATRICK

Mag. Drost

Mag. Drost

Mag. Drost

Mag. Drost

Mag. Drost

Mag. Drost

Mag. Drost

Mag. Drost

DISSERTATIO THEORETICO MEDICA
INAUGURALIS

DE

VIGILIO SANO
ET MORBOSO.

§ I.

a est Naturae lex, divinitus statuta, ut certo vigilet tempore Homo, & somno utatur. Duplex hic ejus status, valde memorabilis, totum dividit vitae stadium & absolvit. Uterque ut varia hujus conditione continetur, ad valetudinem secundam & finistram necessario pertinet. Hoc respectu unus aequae

A

ac

DISSERTATIO THEORETICO MEDICA

ac alter ad res, quae naturales vocari solent, optimo jure refertur. Ex iis quae constat pendetque, sanitas quolibet ita gaudet, ut in alterutro semper versetur. Verum & prior & posterior ut Oeconomiae animali respondeat, justo ordine procedat, necesse est. HIPPOCRATES, Medicorum parens, omni laude major, paucis docet: *somnum & vigiliam, utraque modum excedentia, morbum.* Ejus tum sanae, tum morbosae, consideratio usu suo tam in Theoria, quam Praxi Medica sese commendat. Ad illam igitur suscipiendam in hoc specimine Inaugurali facile adductus, rogo L. B., ut conatibus his juvenilibus faveat.

§. I I.

Ut ordinate & distincte de utraque specie vigiliii (§. I.) agatur; oportet primo hoc in genere spectare. Apparet ad ejus statum naturalem animum attendenti, hunc in functionum animalium convenienti exercitio consistere. Definitio haec quam exacte rei nostrae formam exhibeat, cuique solo sensuum examine patet. Quicumque enim recte vigilare dicitur, ille omnia illa vel efficit, vel efficere potest, officia, quae anima & corpus vi commercii sui in se mutuo conferunt. Ab iis vacat omnino tranquille dormiens, quippe qui dum lecto jacet porrectus, quandam mortis speciem praefert. Quare nihil huic tam simile esse, quam somnum, Oratorum Princeps inter Romanos, CICERO tradit. Eum veterum Philosophorum plures verbis mutatis mortis imaginem, speculum, fratrem atque inertem negotiorum osorem appellare solent. Notandum autem, in definita vigili
indole

indole ad partium agentium integritatem semper debere respici. Illae si laesae sint, vitiatae, vel destructae, functiones animales vel male, vel plane non exsequi valent. Harum paucae, quae tunc adsunt, modo vigeant, & ad vitae commoda recte adhiberi possint, vigilantem nobis sistunt. Hic, qui talem se sponte cognoscendum praebet, adspectum haud quaquam fallit, licet & ficta dormientis facie nos ludere queat.

§. I I I.

Vera vigili ratio plane perspicitur, si animalitatis nostrae actiones seorsim curatius paulo expendantur. Hae a principio suo, vel auctore, quo primario perficiuntur, nomen obtinent. Illud anima est, melior hominis pars, naturae divinae cognata & tota antiquitati Ratio dicta. Substantia ista singularis quae & qualis sit, ipsa, quantum caeterum perspicacia valeat, vehementer ignorat. Simplicissima certe, quam spiritum appelles, & a corpore, in quo residet, distincta, quam plurimis intellectus operibus sese prodit. Ea an cerebrum colat, meningem, sanguinem, vel cor, res controversa olim & plena contentionis fuit. Videtur illa Medicis summis praecipue sedem in capite fixisse, quod in hoc, ceu sapientiae domicilio, facultates suas maxime edat. Verum ut ejus potissimum sit incola; diffusa tamen ubique est, corpusque suum undique complectitur, ita ut huic non aliter, quam lux aeri, permixta esse statuatur. Anima jam haec quin vigilantibus nobis insit; nemo, qui vel parum se ipsum attenderit, dubitat. Actuosissima tunc in officina sua intentos nos perceptione sui non obscura impertit.

4 DISSERTATIO THEORETICO MEDICA

Conscia sic sibi existentiae propriae eorumque, quae ob-
versantur, operationes suas dedito studio ac legitimo
modo persequitur. Quin etiam eo tempore uti in cogi-
tando se praestat alacrem; ita & res corporis sui quam
expeditissime gerit. In omnibus profecto ea versatur
virtute, qua pro vitae conditione pollet. Contra in
somno placido quantum mens se ipsam fugiat, fatis cui-
que apparet. Nescia in eo sui nullam plane repraesentationum,
quas forte conceperit, secum recolere potest. Num vero tanta
oppressa sit inertia, ut a cogitationibus feriari prorsus cogatur;
affirmari nequit. In his utrum cessaverit nec ne; conscientiae fide
haud probat. Neque, durante somno, libero sciens utitur
voluntatis imperio in partes, huic subjectas, caeteroquin obsequio-
sissimas. Ab his veluti advocata nihil extra se habet, quod curet.
Quare sapientes Graeci in dormientibus animam se abscondere &
recedere in se, opinati sunt. Hanc ex iis emigrare & per patentissima
coeli spatia vagari, ingeniose finxerunt Rabbini. Hinc, ingruente
somno, hi Deo spiritum commendandum esse serio praecepere, ne hic,
errore procul abductus, frustra ab evigilante quaeratur, vel peregrinum
ingressus corpus proprium alii hospiti concedat. Fabula haec non adeo
quidem a cultu Divino, quam vero abhorret. Mens enim, quamdiu
homo vivit, corporis compagi tam arcte inclusa tenetur, ut subducere se
nesciat. In somno autem, languentibus organis, impeditur vim suam
repraesentativam in se & obvia convertere. Quamobrem quasi torpida
in occulto latet, nec ullam, nisi velis obscurissimam praesentiae
suae notam praebet. Ast in vigili, discusso languore illo, eo pervenit
aetuositatis, ut proprium

prium sibi intelligentiae lumen refundat. Ii, qui altioribus incumbunt scientiis, quandoque adeo speculationibus suis capiuntur, ut incredibile sit. Affixi his, vel unitantum rei, extra se quae aguntur nec minimum percipiunt. Hi arctissimis videntur limitibus vel cancellis coercere animam, & nosse a contemplatione mundi avertere. Attentissimos solum ad objectum suum apertis circumspiciendo oculis videre nihil, nec fortiori etiam strepitu cieri, multis exemplis constat. Tales quam longe a communi illa absint praesentium conscientia, quae in vigilante requiritur, sponte liquet.

§. I V.

Homo, qui in vigilia constitutus est, actiones animales continuo sensuum usu exercet. Hi, generalissime considerati, perceptiones sunt, quae a rebus, corpus nostrum afficientibus, in mente oriuntur. Principes eorum, qui externi audiunt, quinque numerari solent, scilicet Visus, Olfactus, Auditus, Gustus & Tactus. Totidem his, quae vacant organa artificiosissima oculi, nares, aures, lingua & cutis constituunt. Quod libet horum, & situ & fabrica distinctum, certis tantum corporum, in se agentium, proprietatibus excipiendis eximie respondet. Imagines visibilium, quae obveniunt, lux radians ad oculos defert, horumque in fundo, tanquam speculo, pingit. Particulas subtiles odoras, quae illorum aciem fugiunt, aeris inspiratu ex atmosphaera trahunt nares. Undae sonorae, a foris allatae, & pernici propagatae motu, ad aures patulas pertinent. Sapida, ori indita, & blando salivae latice so-

6 DISSERTATIO THEORETICO MEDICA

luta, capessit & explorat lingua. Mollia denique dura, laevia, aspera, sicca, humida & similia plura, quae sub tactum cadunt, cutis & praecipue tractant digiti. Quaecunque jam ex his ad sana vigilantium organa rite applicantur; universa & singula menti (§. III.) sensiones promptissime inducunt. Hae, plures paucioresve, ab ea susceptae, claras omnino subministrant ideas, haud que fallaces. Illae vero ipsae, ut tacite somnus obrepit, sensim mutari incipiunt. Vividissimae, quae ante fuerant, obscurae evadunt, obtusae, inordinatae, vel confusae, difficiles, ac tandem prorsus silent. Molestae omnes, si quae excitantur, ut ut caeterum gratae, brevi intercidunt. Hinc medio saepe in concentu musico veluti obsurdescit homo & amoenissimo spectaculo indormit. Idem post experrectus, interceptam sponte recuperat sentiendi facultatem, & in integrum reviviscit.

§. V.

Quemadmodum nunc sensus externi, ita & interni in vigilia laete vigent. Hi, inter functiones animales non ultimum tenentes locum, repraesentationibus, ab illis profectis, operantur. Adesse aliis dicuntur, quando anima proprias suas cogitationes cupiditatesque percipit, vel brevius statum suum sibi proponit. Isti primo ortu suo ab organis sensoriis existunt, quibus accepta referunt objecta, quae amplectuntur, omnia. Absentia haec tanquam praesentia nobis sistunt cognitionisque humanae campum describunt. In eorum numero haberi solet 1°. Imaginatio, quae actio est animae. rerum, ante perceptarum, exhibentis sibi species. Hae eo
plures

plures exstant magisque diversae; quo major in hoc mundo spectabili sensuum (§. IV.) fuit exercitatio. Quocunque hi extra nos vertantur, ubique illas offendunt quam copiosissime & ingenti cum voluptatis utilitatisque fructu capiunt. Solae illae, quae in visum incidunt, tam numerosae sunt & multifariae, ut mireris, locum dari in sensorio communi, quo reponi possint. Istae etiam caeteras tum multitudine, tum elegantia & claritate praestant. Ad omnes vero, qualescunque sint, recta ratione nobis formandas, instructis bene organis justam addere attentionem oportet. Mens nostra hac dum perfungitur, ad unum praecipue objectum consistit. Hoc studiose contemplando efficit, ut totius imago distincta sibi quasi impressa maneat. Sensuum internorum classem ingreditur 2°. Memoria. Haec animae tribuitur tanquam facultas singularis ideas semel acquisite, & ut tales cognitae exacte denuo producendi. Fidelis harum conservatrix & vera scientiarum mater, tanto olim in honore fuit, ut divino Minervae nomine culta esse legatur. Coniuncta proxime est imaginationi, a qua perceptiones oblatas repetit sibi que reddit proprias. Verum excellentior multo illa has non momentaneo adeo, sed continuato quodam, actu prodit. Eas hoc insuper modo ex se expromit, ut, ipsas sibi antea mandatas esse, conscientia aperta testetur. Haec simul ac exolescit, oritur oblivio, vel si longiori via revocari debeat, reminiscencia. Sensuum internorum vis 3°. ad idearum conjunctionem dissolutionem, distinctionem, mixtionem comparationemque spectat. Hinc variae & compositae fingendi, judicandi & ratiocinandi facultates emergunt. Has qua perfectione possideat homo,
vigi-

vigilans ipso exercitio demonstrat. Hic nae vel in publicis, vel privatis, quae sequitur, negotiis, levioribus gravioribusve, ingenium intellectumque suum continuo occupat. Physicus E. G. naturae phaenomena, quae observavit, quam egregie secum in museo suo agitatur, perlustrat certisque ex principiis exponere studet? Quam longe lateque cogitationibus suis exspatiatur? Mox sursum e-vectus coelum &, quae hoc tenent, sidera affectatur, mox descendens maria & terrae viscera animo percurrit. Idem autem domiens tantum abest, ut meditationibus his insistat, ipsis ut invitatus valedicat. Quod si forte somnio tentetur, sapiens, deliri instar, stultis se deludit imagunculis. Phantasia quidem, sensibus externis interquiescentibus, praepollet ita, ut vera omnino & praesentia his se agnoscere facile sibi persuadeat. Verum inania illa & inscita, quae effinxit, phantasmata evigilans dein vehementer ridet. Cum cogitata secum recta reputat via, pleraque omni ordine, nexu ac fundamento destituta esse, apprehendit. Neque raro illa brevi evanescent, ut, an, & quae, subfuerint, prorsus nesciat. Caeterum advertere est, insomnia non parum a somno abluere & proxime ad vigilias accedere. A sana quiete aliena mentis vacationem ac remissionem a diurnis studiis frustrari, & lassitudinem creare haud mediocrem.

§. V I.

Tempore vigiliis corpus nostrum quoque sustinet actiones, quas anima jure commercii celebrare solet. Haec, rerum humanarum moderatrix, in illud, ut subditum sibi aliqua ex parte, energia singulari dominatur. Imperium

rium hoc, quod suscepit, sola voluntatis vi gerere dicitur. Ad hanc efficiendam ipsa prius determinatis impellitur causis, appetitum vel sensitivum, vel rationalem, cientibus. Hae quamplurimae sunt, tam externae, quam internae, fortiores, debiliores, amicae & adversae, quarum natura & agendi ratio Medico examini non patet. Illae autem, cujuscunque sint virtutis, ut mentem incitare possint, praesentem (§. III.) & sanam vigilans habeat, necesse est. Affecta jam haec, cogitationum quieta tractatione interrupta, impetum quendam concipit, quo suam actutum in corpus potestatem exferit. Illata hac modo inexplicabili, in eo exoriuntur motus, qui a principio, quo fluunt, voluntarii, & ab instrumentis, quibus peraguntur, musculares vulgo vocitantur. Hi in statu naturali nunquam, nisi ex jussu voluntatis, eveniunt. Cessante hac, quam promte & alacriter etiam ante processerint, siltuntur. Musculi, quotquot sunt, qui ejus ministerio funguntur, flaccide tunc & molliter desident. Verum utut externo habitu inertes appareant & lenti; morbosa tamen laxitate ac torpedine nequaquam marcent. Vegeti contra omnes & turgiduli vitalibus, quae affluunt, liquidis continenter aequabiliterque rigantur, ita ut functionibus suis mire obsecudent. Atque ad has exercendas sese in vigilantibus quam expeditissime accommodare solent. Ut enim a nutu animae pendent, volente hac, minimo temporis puncto erigunt se, tument, turgent insigniter & indurent. Toti, contractione sua magis minusve valida, facti breviores, partes, quibus attexti sunt, pro vario fibrarum suarum situ, nexu & decursu, trahunt, tendunt, vertunt, flectunt, elevant,

deprimunt, firmant, suoque positu in omnem sensum mutant. Ea ratione complures exigunt motus, quibus non membra solum singularia; sed integram quoque corporis nostri molem levissima opera ex uno in alium locum transferunt. Neque unquam, quamdiu vigi-
latur, cuncti simul otiantur. Semper alii aliique alter-
nis vicibus majori minorive numero & concursu agere
deprehenduntur. Homo, si vel decenti forma modo se-
deat, manibus, ut dicunt, in sinum insertis, non pa-
rum suos adstringit musculos. Hi universum ejus trun-
cum super puncto gravitatis suae valde mobili erectum
& quasi firmatum tenent. Sed, appropinquante somni
hora, an pergunt obtemperare faciles motrici voluntati?
Nemo non plus semel in se expertus fuerit, dormituro
quam grave sit, vel minimam actionem muscularem de-
bita cum agilitate & constantia obire. Caput nutare ip-
si incipit, lumen deficit ocellis, palpebrae fessae la-
bant, pedes gradu suo vacillant & spinae columna huc
illuc cadit instabilis. Videntur ita omnes habenae illae
& chordae, quae machinae nostrae adjectae sunt, quo-
dammodo esse resolutae, ut contrahi amplius ac adduci
renuant. Etenim non laxae tantum, sed inhabiles
etiam servitio suo, quod debent animae, satisfacere ne-
queunt. Haec ideo, percepta resistantia ista, vel inpo-
tentia potius nonnaturali, consultissimum ducit, si ita
loqui liceat, laudatum aliquantisper deponere imperium,
& in tranquillo se collocare.

§. VII.

Exposita vigili conditione absque operosa investigatio-
ne

ne clare cernitur. Manifesta enim omnibus ex facili observatione actionum animalium in variabili cursu suo hauriri potest. Verum, quae proxime dispicienda nobis, physica ejus ratio altioris est indaginis. Ea nimirum gravissimis continetur causis, quae, subtiles valde & occultae, in microcosmo nostro principatum tenent. Sed, ne in tenebris offendamus, a notioribus ordiri oportet. Demonstratum dudum est, sensibus externis primo loco organa praeesse sensoria (§. IV). Haec quo perfectiora sint; eo nos illis feliciter defungi, & minus semper in vitiatis valere. Ista quidem iis legitime colendis universa, artificiosissimaque manu composita, fabrica sua inservire. Ex innumeris autem, quibus constant, partibus nullam proprie mirabilem illum sentiendi edere effectum, praeter nerveam. Fulgentissimus sol licet utramque oculi cameram radiis suis compleat, nisi sanam attingat retinam, nec debilissimae lucis umbram reddit sensibilem. Idem de reliquis statuendum esse, Anatome animata docet. Haec praeterea ostendit, nervum, in se sensu carentem, impressione nata quacunque, a fine ejus recta ad initium producta, necessariam animae perceptionem afferre. Intercipi hanc & excludi, si vel extra, vel intra cerebrum integra ejus communicatio vi praeternaturali fuerit interrupta vel sublata. Obstructo hinc, exhausto aut depravato viscere illo, non externos solum, sed internos quoque, subito aboleri sensus. Hos tradunt dein Medici organo uti sensorio communi dicto. Hoc, quod medullae sit principium, rerum, iis objectarum, vestigia sibi ultimo veluti inscripta gerere & specie quadam inexplicabili toties menti impertiri, quoties afficiatur. Hanc proxime illud amplecti & tan-

quam regiam quandam occupare. Dominatricem illam (§. VI.) tandem, actuosam ibi, potestatem; sibi concessam, praestare & in corpus demittere. Hinc primum certa lege nervos rursus conciere, qui, inde oriundi, musculos voluntarios adeant, & ad memoratas actiones alliciant. Ex quibus, stricte prolatis, apparet, illos praeclarum tueri nomen, quo motus & sensus ministri appellantur.

§. VIII.

In systemate nervoso jam quaesita residet vis, qua animalitas nostra, dum vigilamus, tempestive fruitur. Ea tum ita comparata est, ut mentis corporisque conjunctionem mutuis officiis florere faciat. Haec tam diu semper prospere cedunt, quam illa efficaciam suam naturae convenienter usurpare potest. Sed fluxa ipsa ac fugax, ut valetudo optima, opere assiduo minuitur, sensim defluit & consumitur. Perdita sic, vel si mavis enervata, functiones omnes, quas alit, animales perimit sufflammatque. Quaenam autem ejus indoles sit & scaturigo, summo dudum studio disquisitum fuit. Multae hic occurrunt opiniones valde ponderosae, & magna, qua nituntur, auctoritate celebres, quarum quae prae aliis assensum mereatur, vere dubites. Missis controversiis omnibus, quibus dirimendis juvenile judicium impar, notatam vim in liquido, substantiae nervosae medullari infuso, sitam esse sentimus. Hoc in cerebro & cerebello ex arterioso sanguine florido generari, tam ex hujus copia, quae advehitur, quam illorum mole & fabrica subtilissima tenerrimaque haud levi conjectura patet. Certe non consentaneum erit credere, viscera illa gemina,

na, tanto munita praesidio, tamque mirifico vasorum apparatu constructa, ut prae mollitie ferme diffluant, humoribus saltem, in communem circulationis usum trahendi, fuisse dicata. Nobilissima forte totius machinae nostrae omnibus omnino excellunt dotibus, quae ad secretionis provinciam administrandam pertineant. Hanc vero abesse, positis illis, rationi vehementer repugnat. Fluidum paratum quoque tenuissimum mobilissimumque esse, ex fabricae subtilitate & efficacitate ejus stupenda arguere licet. Quare illud, ut Divinum quid a Veteribus celebratum, & sublimi spirituum titulo insignitum fuit. Hi, suis ex fontibus manantes, per medullosum nervorum substantiam se quaquaversum diffundunt. Videntur ea, qua praediti sunt, virtute partes, in quas influunt, animare, hae ut ad sensus motusque animales obeundos sint paratissimae. In vigilantibusque ergo oportere, ut & bene elaborati & satis copiosi adsint, nec non debite moveantur. Meabiles vero valde, aurae forsan instar, & mutabiles nati continuis sub operationibus, quibus impenduntur, sensim sensimque perdi ac degenerare. Deficientes hinc, vel torpentes, destituere nervos & hebetare adeo, ut insensiles immobilesque blandissimum somnum conflent.

§. I X.

Distincta vigili formae, quae huc usque descripta est, ad vitae animalis actuositatem solum referenda esse, intelligitur. Haec, ut talis, in eo tam clare nobis elucet, ut in dubium vocari nequeat. Tota quasi circumscripta, expositas quotidie patitur vicissitudines & cuique

dat conspiciendas. Ex his, curate spectatis, quam mutabilis sit & transitoria humana illa praestantissima, apparet. Haec jure sic salutatur, quod hominem proprie, ut compositum ex anima rationali & corpore organico, includat. Binae hae partes in eo statu re vera, ut sic dicamus, quam amicissime inter se vivunt. Una alteri suam intimo ex affectu navat operam. Prior, quae statuitur ex Divinitate hausta esse, essentialem & eminentissimam naturae nostrae partem omnino complectitur. Atque ea, socia posteriori conspirante, fini, ob quam existit, convenienter in vigilia tantum agere solet. Eadem in somno, tanquam in obscuro degens, nihil prorsus, quo expetatur, suscipit otiumque affectat (§.III.). Homo ita absens proprium sibi corpus brutum potestati suae committit. Hoc vero tunc, ut vigilante illo, vitam suam percolit. Corporea haec, quae audit, ab animali privata & seclusa, rationem quodammodo machinae, vel automati consequitur. Proprii juris partibus, quibus inest, incredibili fabrefactis artificio, principium movens suum, mere physicum, continet. Actuata hoc tam parum a mentis regimine pendet, ut hanc prorsus fugiat. Etenim quid sit, cui quaeso mortalium constat? Ignota omnibus ex se & ignorantissimae plebi & perspicacissimo Anatomico aequae latet inscitia invincibili. Occultissima, solum communi cognitionis via, nempe vivorum corporum sectione & sedula examinatione, utcunque animae repraesentatur. Quin etiam, hac volente vel nolente, generata semel ad extremum usque halitum perennat. Quod si demum vera morte extincta est, una abit cum altera, & artis medicae, utut caeterum valentis, potentia revocari nequit. Quare aequae in dormiente

te

te, ac vigilante, perstat, innumerisque ex effectibus actionum vitalium naturaliumque patet. Universum humorum flumen per vasa arteriosa & venosa absque notabili quietis intervallo rapide volvi, respirationis continuæ & pulsus non interrupti eventu comprobatur. Amicus, qui his subnascitur, calor majori se minorive gradu semper circum circa fundit. Coctiones, secretiones, & excretiones in vivo & sano tempestive pergunt. Ex iis alvinae quidem & renales non adultis quidem, sed infantibus, qui simplicem fere agunt vitam mechanicam, quolibet fere tempore accidunt. Illa ergo perennis, ad nostri salutem necessaria, & utcunque æquabilis, multis licet implicata adversitatibus, privam semper tuetur oconomiam. Haec ita naturaliter ut disposita est, a mentali disjuncta esse conspicitur. Verum tamen non prorsus hanc præterit, sed variis iterum nervosae partis suae affectionibus in consensum trahit. Hæc cum crebro minus in valetudine prospera, quam infirma emergant; ad vigiliam potius morbosum, quam sanam reducuntur. Istæ, in hoc illoque abortæ, directe animam petunt, & invitam perceptionibus tam gratis, quam ingratis, subinde occupant. Appetitus inde mixti, spontanei & instinctus, quos naturales vocant Medici, exsurgunt, quorum vim Practici non raro cum stupore admirantur.

§. X.

A generali vigiliæ expositione ad sanæ determinationem absolutam devenimus. Haec, perspecta illa, non potest non cogitatione oppido comprehendere. Videlicet respiciendo ad actiones animales enumeratas (§. III.) ipsa

fa harum alacri commodaque productione definitur. Operae pretium erit, complicatam hujus ideam adhuc paulo plenius evolvere. Facultatem repraesentativam mentis nostrae diversos admittere gradus, clare animadvertimus. Vividior quandoque, vel hebetior, celerior, vel tardior, firmior & constantior, vel levior, esse solet. Multiplex hoc ejus discrimen in hominibus, aetate, sexu, temperie, vitae genere, & studio discrepantibus se prodit. Sed illud unus idemque, si vel parum ingenium exornaverit, variis temporibus in se ipso deprehendit. Quamdiu sanus rite vigilat, praesentissima anima non solum simpliciter perceptiones & ideas qualescunque consequitur, sed, qua potest, attentione exquisita arripit sibi-que imprimat. Dedita se illis applicans opera, vivam claraque rerum cognitionem sibi comparat. Praeterea Doctus quisque tum in cogitando strenuus, in judicando acer, & in argumentando argutus, omnes intellectus sui vires ex se expromit. In organis sensoriis egregius inest vigor, quo sensibilibus actionibus liberrime patent. Hae, quem ad se saepe alliciunt, absque vel minima fatigatione, quam diutissime retinent animum. Hic vicissim iis, ut lubet, insistit & maximam plerumque vigiliae partem tribuit. Quod si vero ab illis organa removet; occupatus in sede sua interiori circa ideas, ante acceptas versatur (§. V.). Vario harum respectu magister sui instruit se ipsum magis magisque atque genio suo indulget. Interea ne sibi saltem serviat, ad necessaria vitae communis bona assequenda voluntatem suam dirigit. Hunc in finem corporis motus, quorum auctor est (§. VI.), instituit moderaturque ita, ut congruit. Illi, primi agentis libera potestate excitati, alii post alios inci-

cidunt, impetumque ejus & robur musculorum eximium referunt, a quibus expediuntur. Atque haec opera sunt, quae, magis minusve composita, in vigilio sano optabili cum facilitate, constantia & delectamento succedunt. Eorum non singulorum solum, sed plurium etiam, commoda adeo contingit administratio, ut multa simul conficiantur, commutentur, commisceantur & committantur.

§. X I.

Sanus quisque, licet actuosissimus, ad tempus quoddam sine ulla molestia se vigilare observat. Hoc emetiri diei spatium, ut noctis somnum, sacri nos Scriptores docent. Prius stadium, vitae nostrae naturalissimum, longius excurrere posteriori, in universum consentitur. Illud ex singulis 24 horis, quibus terra, circa axin suam versa, solis quasi ortum & occasum describit, communiter fere duas tertias explet. In media florentiori aetate, oeconomia animali exacte stabilita, id ita obtinere solet. Verum in juniore quavis ad virilem fere usque, homo, naturae obediens, diutius dormire gestit. Infantes vix horulam unam alteramve integre vigilant, eamque praecipue maternum lac sugendo tranfigunt. Tenelli, mollibus admoti mammis, ut plurimum leni sub susurru cito rursus somno occupantur. Pueri dein, paulo grandiores, hunc brevi etiam intervallo prae aliis petiscunt. Vesperascente coelo, jam eo graves cubitum discedunt & in multam lucem quiescunt. Suscitati aegre ex hac frequenter reponunt caput, & denuo stertunt. Adultiores quique fere ut annis crescunt, ad majorem vigilandi habitum perveniunt. Hi, si incolumes sint, nec multum laboribus fracti, vincunt

facile somnum arcentque. Verum hic senibus iterum tranquillioribus accedit diuturnior, augeturque magis magisque, donec demum in longissimum soporem collocentur. Undenam nunc haec merito quaeritur vigiliis sani differentia? In elegantissima hujus perquisitione diversum hominis statum, qui ex incremento aetatis provenit, percurrere & ob oculos statuere oportet. Certum est, laudatum actionum animalium usum ab apta organorum sensoriorum dispositione plurimum dependere. Ea in infantulis, prae summa teneritudine & sensibilitate totius systematis nervosi, objectorum externorum mutationes, vel impressiones, parum fortes innoxie non ferunt. Ne forte his temere & incaute exposita laedantur, naturaliter etiam & intus & extus mucositate quadam obfessa sunt. Haec non nisi temporis successu, aucto solidorum fluidorumque motu, fusa & attenuata discutitur excerniturque. Massa sanguinea universa tunc quoque blanda valde, serosa, & dilute rubella tenellis, mollibus, & agilissime quidem, sed debiliter, oscillantibus canalibus, longe numerosissimis, singulari moderamine circumvehitur. Non agitata porro potenter partibus musculosis, utpote adhuc parum valentibus, sola vitali systole cordis & arteriarum pulsa fluit. Hinc ut cuncta viscera, ita & cerebrum cum cerebello placide invisens, dimissis liquidis secretis, viam suam progreditur. Ex quibus efficere est, sensorium commune (§. VII.), vacuum adhuc ferme, in alta quiete esse constitutum. Animae ergo rudis ex se & spissa caligine consitae repraesentationum materiam omnino defieri. Exinde infantiae proclivitatem perpetuam in somnum ducendam esse, non obscure, ni fallimur, liquet. Prout dein partes corporis magis magisque

que evolutae adolefcunt, nervorum pariter functiones confirmatae majori cum contentione celebrari poffunt. Sed cito pede lapfa aetas vergere folet, qua cum in nobis omnia alienam longe faciem induunt. Scilicet, imminente fenio & decurrente, mortis naturalis caufae paulatim fuccrefcunt. Vasculofum illud, mobile, fenfile, turgidum, vel, ut Veteribus placet, humidum radicale, abfumitur. Animalitas ideo fenfim fine fenfu friget, obtorpet & occidit, adeo ut nihil reflet, quam fato cedere.

§. X I I.

Propofitum vigiliae fanae tempus (§. XI.) non tam ftrictè limitatum eft, quin extendi & coarctari poffit. Voluntas humana id veluti rationibus fuis accommodare novit. Oeconomiam animaleam (§. IX.) ejus operatione efficaciter regi, ex prioribus licet (§. V. & VI.). Mens jam fuo fruatur ingenio. Amica Mulis nihil putet jucundum, quam perpetuum cum his habere commercium, vel fcientiis incumbere. In his ut proficiat, quam avidè lucubrationum bibit fuliginem? Eo intendit ufque induftriae nervos, ut nocti faepe ftudia aequet. Pigrum oculis excutit fomnum & tanquam alienum a fe depellit. Vel fiquidem omnem exuere nequit, detrahit ei quam plurimum & vigiliae addit. Fatendum quidem, in principio perquam arduum effe ac moleftum, fuavem ejus amplexum effugere. Verum citius evenit tardiusve, quod praeclarus canit Poëta:

Omnia conando docilis folertia vincit.

Affuetus nempe ad Cleanthis, ut dicunt, lucernam federe, unam non tantum, fed plures noctes, pervigilare potefl. Has

lucubrationum suarum cooperatrices effecisse, vigilantissimus hominum, Scopelianus sophista, fertur. Nulla si-
 lescet aetas de vigiliis Demosthenis, qui dolere se age-
 bat, si quando opificum antelucana victus esset indu-
 stria. Multae porro occurrunt occupationes, quibus
 dormiendi tempus lubenter insumit sapiens. Hoc ami-
 citiae, arti, fortunae & famae consecrare, quid quaeso
 dulcius & humanius? Nec desunt, qui assiduo usu cor-
 pus qualibet hora ex somno moliri queunt. Julianum
 Imperatorum toties, quoties voluerit, evigilasse, memo-
 riae proditum est. Imo magni viri non vigiliam solum
 ut veram collaudant vitam; sed idonea etiam ad diutur-
 norem servandam commendant media. Haec sedulo ad-
 hibuisse ipsos, sed non cogitasse de vi, naturae illata,
 perquam exitiali, credere oportet. Vigiliae vero illae
 voluntariae, ni diu nimis protendantur, absque gravi
 perturbatione sustineri & cum sanis annumerari queunt.
 Portentosae caeterum sunt, si fide dignae, quae ultra
 hebdomadas, menses & annos prolatae esse leguntur.
 Plinio auctore C. Maecenati triennio nullo horae mo-
 mento contigit somnus, Hunc Troglodytas, feroces
 Aethyopii Populos, cepisse nunquam & pecorum gre-
 ges secum circumducendo & gentiles decantando fabulas
 repulisse, ex Agatarchide refert Photius. Similia com-
 plura in Historia Medica exstant exempla, quibus autem
 enarrandis immorari, praesens vetat institutum. Satis hic
 notasse sit, vigiliam naturalem (§. IX.), volentibus no-
 bis, posse salva sanitate multum prolongari, diduci, va-
 riarique. Beneficio hoc singulari innumeris prospectum
 esse vitae commoditatibus necessitatibusque, quae con-
 junctam corporis animique nostri operam requirunt.

§. XIII.

Considerato vigilio sano ; proximum est morbosum perpendere. Hoc vulgo vocatur Agrypnia, graeca voce, quae somni absentiam innuit. Pervigilium proprie definitur nobis status praeternaturalis, quo homo inquietus a functionibus animalibus plane feriari impeditur. Harum si quidem non omnes, aliquae tamen, & potissimum sensitivae, nunquam non permanent. Hae vero nequaquam eo, quo in sanis, modo solent continuari. Turbulentae plus minus, alteratae & irregulares inutili se operositate frangunt. Mens, quantum etiam laboret, ad sui potestatem pervenire nequit. Invitae veluti cogitationum, sibi oborientium, fluctibus jactatur. Impotens ita sui organorum sensoriorum affectionibus more suo se subtrahere nequit. Adstricta his continuo minimis etiam, & quandoque levissimis, gravius solito percellitur. Non magis favet jucundis, quam injucundis, inopportune quibusvis adventantibus. Impatiens valde mox in duritiem lecti, incongruum pulvinarium situm, tegumentorum sarcinam, loci incommoditatem & plura ejusmodi insomniae causam vertit. Mox luminis splendorem, intempestivam praesentium agitationem, strepitum quemlibet & externas injurias incusat. Verum media ipsa & concubina nocte, profundo ubique silentio regnante, conscientiam sui & corporis abjicere nequit (§. III.). Hoc ut inquieta ipsa variato frequenter motu huc illuc conjicit, delassat & conficit. Homo ergo, velit nolit, quamdiu morbofo detinetur vigilio, dormire praepeditur. Miser crebro ereptum sibi consuetum queritur somnum. Omnimoda hu-

jus privatio talis a simplici defectu, quo incipit, discerni potest. Distinguenda quoque ab illa Pervigilii specie est, quae Coma vigil, vel Typhomania appellatur. Haec enim, febrium malignarum comes, praeter vigilias somnolentiam vitiosam deliriumque sibi habet conjuncta. Plures, quae intercedunt, differentiae, aliaeque, quae somnambulationes spectant, hoc loco non veniunt dispi-ciendae.

§. X I V.

Pervigilium (§. XIII.) quid praeternaturale esse censendum, tota annuit Medicorum schola. Haec, & jam antiquissima, illud ad morbum, hujus causam & symptomata scite revocat. Affectus ille sub triplici hac forma certo quodam respectu repraesentari potest. Ejus, ut morbi, ea est conditio, quae, corpori humano viventi inducta, naturae sanae actiones manifesto turbat laeditque. Talis, qualis animo concipitur, & genio & ortu suo determinatus, a nullo alio praecedente, vel ingenerato, existit. Sanissimo incidens pertinacior acriter decurrit, & concitato paulatim tumultu fervidiori somnum fugat. Non dubium est, quin solitarius ita sine alia, quam mentali, aegritudine produci interdum queat. Cum proin modum excedat (§. I.); citis turbis, multorum malorum causa evadit. Frequentissime autem pervigilium, ex aliis oriundum morbis, symptomatis nomen adsciscit. Ex iis, qui parum violenter modo affligant, perpauci sunt, quibus non accedat. In febribus plerisque, si non omnibus, continuis, remittentibus, periodicis, inflammatoriis, exanthematicis aliisque semper residet & mi-

mirifice exagitat. Cachecticis, melancholicis, & maniacis adeo tenaciter inhaeret, ut nulla fere arte tolli possit & devinci. Arthricos, podagricos, scorbuticos inveteratos, similesque doloribus saepe ipsis vehementius excruciat & divexat. Nihil enim acerbius est infestiusque, quam somno, quandoque urgente, non posse perfrui. Ea, quae hujus eludendi causa cui adhibentur, instrumenta pessimorum etiam tormentorum vim obtinent. Medicus saepenumero nec majorem ulla re gratiam sibi apud aegros parare potest, quam propinando vigiliis laborantibus nimis anodynum. Hoc vero nunquam tuto exhibetur, nisi diversae admodum illarum causae bene perspectae habeantur. Momentosum ergo harum examen, quod nobis ineundum proponit Symptomatologia pathologica, sequimur.

§. X V.

Natura pervigilii (§. XIV.) in iusto diuturniori majorique systematis animalis nervosi actuositate sita est. Haec in valetudine varia multiplices subit mutationes, quas serie quadam exponere convenit. Quod si ea prorsus concidit oppressa, ita ut Medici auxiliatrice manu suscitari nequeat, profundissimum arctissimumque, morti subtilem, ponit somnum. Naturalem, suavissimam laborum requiem, nobis conciliat, cum, imminuta multum mobilitate sana ad sensoria & muscularia munera persequenda non sufficit. Torpida in eo, non vero plane dejecta, rerum quarumlibet, utcunque fortius agentium, vibrationibus adhuc auscultat. Hinc placidissime dormientem, nec sponte evigilaturum, facto E. G.

con-

concussu & jaçtatu corporis modico, expergefieri patitur. Jam integra perviget, quamdiu optabilis vigiliï usus nobis conceditur. Accommoda eo tempore ad legitimam sensationum exercitationem, mirandos etiam voluntatis effectus paratissime excipit. Neque, ut optime modificata est, defectu ullo vel excessu peccat. Praegresso recreata somno, ceu pabulo quodam, quod suarum, partium est, interdium rectissime efficit. Peraçtis iis relaxa paulatim elanguescit novumque, quo indiget, vigorem a placidissimo illo Deorum, quem vocat NΛSO, trahit. Verum in pervigilio continenter laboriosa & intensa non fatiscere prorsus posse videtur, noctesque per multas, diesque sine intermissione constat. Interea immodica hac assiduitate de tono quasi suo, vel aequilibrio, plus minus dejicitur. Incitata enim acrius, longiusque producta, agitativissimum sensorium commune tanquam aestu quodam perfundit. Conturbatis hinc sensibus internis & externis, mens, impos sui, delirat & vigil errantibus ludit insomniis. Actuositas animalis a minima sic ad maximam per varios gradus adscendit. Horum quot inter vigiliam sanam & morbosam intersint & qui circumscribant utramque, exacte definiri nequit. Quodsi de chordis musicis ageretur, ex tensione & percussione diversa oscillationum numerus atque ex hoc soni & harmoniae perfectae ac imperfectae ratio deduci posset. Non autem absolum erit vero, licet haud demonstratum, actuositatis illius excessum a vividiori motu liquidi nervosi proxime proficisci (§. VIII). Hoc aequabili ac jugi in partes, animalitatis ditioni subjectas, influxu & refluxu ex his regulari incomparabilem suam pandere energiam. Organa sensuum, hac imbuta,

ta, objectorum, sibi applicatorum, vim frustrari nunquam, sed menti actutum percipiendam praebere. Hanc, meantibus libere spiritibus, ministerium suum vigilantissime curare. Actis autem concitatus istis pertinaciusque, nulla, quam avide etiam quaerantur, quietis dari momenta. Nam, re bene considerata, patet tunc totus repraesentationis, tam internae, quam externae, campus. Materies, ei excitandae idonea, nullo fere vitae tempore abest. Alia semper ex alia incidit, & si forsitan peregrina deficiat, aeger inquilina abundat. Ecce nunc vigiliae praeternaturalis necessariam durationem! Haec an itidem succi nervei acrimoniae, vel intemperiei cuidam, tribui possit, non liquet. Ejus blandities summa, quae luculentissimis adstruitur argumentis, ex sola sensilitate vasculosae, vel fibrosae, qua vehitur, texturae medullaris satis superque elucescit.

§. X V I.

Univerfa Pervigilii contemplatio ad natam systematis animalis actuositatem nimiam (§. XV.) plenius cognoscendam tendit. Haec, obscura in se, manifestiori orgasmo febrili, quodammodo illustrari posse, videtur. Accenso hoc, massa sanguinea statim in citatissimum rapitur motum. Ante quae alacriter permanaverat vasa arteriosa & venosa, jam veluti torrentis instar fluit. Eo impetu correpta tam vehementer exaestuat, ut aegrotans quandoque peruratur. Ingens hic calor & pulsus incitatissimus cursum ejus volucrum vel solo tactu nobis declarant. Haec & plura actiones vitales valde fervere, apertissime ostendunt. Quaecunque alia corpus huma-

D

num

num alit fluida, inertiora etiam velocius provolvuntur. Num vero solum nerveum eodem semper gradu quolibet sub regimine ferri, quis sentiat, dubitamus. Subtilissimum omnino omnium in morbis quamplurimis aucta mobilitate sua pessimas excitare tragoedias, quem latet? Fortiusne ruit saevitque, quando vel absque jussu mentis motus voluntarii surgunt? In vigilia itaque morbofa ipso ex functionum animalium progressu fluxum ejus continuum rapidiorem esse, arguere licet. Hic jam cum accidentalis sit, certas statim incitatrices ejus causas agnoscere oportet. Hae perinde ac aliae, qualescunque fuerint, quae sanguinis undas in febribus pellant impetuosius, determinato modo existunt. Cunctae, quae nobis obveniunt, in se respectae, qualitatibus permultum discrepant. Ut ut autem diversissimae sint; in unum tamen conspirant effectum, a quo fluidi nervosi motus vehementior (§. XV.) redundat. Ille, qui pro hujus causa proxima haberi potest, generali irritantis nomine non inepte salutatur. Hoc enim, ceu stimulus quidam acrior, plerumque praeternaturalem in corpore animali facit irritationem, qua hujus spiritus ad systema nerveum alacriter lustrandum permoventur. Neque interest, cui parti vivae ille injiciatur. Nam inter omnes consensus intercedit intimus, quo ex aequo fortem suam partiuntur. Advertere modo est, non vi quacunque stimulatrice somnum ilico posse praeverti vel exturbari. Ea, quae hunc abigat, necesse est satis valida sit & naturae adeo inimica, haec ut prius interquiescere nequeat, quam hostem expugnaverit.

§. X V I I.

Proxima Pervigilii causa (§. XVI.), quam intellectus distinguit, cum iis intime cohaeret, quae remotae vulgo appellantur. Hae enim re vera illam non modo contingunt, sed conficiunt totam. Plurimae earum cum irritationis specie systema nervosum infestent; stimuli merito dicendi sunt. Hi copiosi valde, & inter se plurimum discriminati, offenduntur. Anima hic in primis annumeratur. Haec rempublicam nostram in Principis gratiosi & Tyranni quandoque morem gubernat. Nam & benigne se & tam acerbe aspereque gerere potest, ut maximam nobis cladem minetur. Nae vel sola voluntatis suae pertinacia in sanitatis perniciem longissimum trahit vigiliis tempus (§. XII.). Sed inmitior interdum, exuta veluti ratione omni, in tantam erumpit violentiam, ut nec sibi ipsi parcat. Multo autem plures sunt stimuli, pure physici, qui corpori insiti humano, ingesti, applicati, vel quocunque modo impressi, spiritus turbulenter perciunt. Nonnaturales illi & praeternaturales alii mole sua & acrimonia, alii labe multiplici & pravitate, & motus vehementia alii agunt. Universi ergo in duas generales commode distribui possunt classes, quarum altera immateriales & materiales altera obtineat. Priores a mente quod fluant, & posteriores a causis corporeis denominantur. De singulis nunc seorsim differere, ex proposito pergimus.

§. X V I I I.

Prima Pervigilii causa (§. XVII.) in anima crebro

constat. Haec, ut ita dicamus, non minorem in actionibus suis, quam vivens corpus nostrum, probat irritabilitatem. Tranquillissima prorsus rebus vacat contemplandis, quas vel amoenas, vel scitu sibi utiles esse cognoscit. Has contenta secum dum tractat, serena quasi aequali fruitur temperie. Sedula liberaque cultrix sui ideas, quas cepit, versat, digerit, seponit, resumit novas ac commutat. In his ita sese exercitat, ut potentiam motricem suam (§. VIII.) optatissimi commercii legibus simul attemperet. Vigiliis fructuose exactis, ineunti somno non solum sponte indulget, sed constringendam se tradit. Non pauca, quae eum praecedunt (§. III.) invitantque, incommoda persentiscens in medium confudit & cogitationum vela placide contrahit. Verum si olim felici imaginationis lapsu saturnia sibi in hoc mundo finxerit saecula; se ipsam misere sefellit. Millenas esse & vitae & fortunae vicissitudines tolerandas, experientia sat frequenti & fere quotidiana discit. Ex iis multae tam graves sunt, quas ut, nisi in anaesthesia sit, sine agitatione continenti percipere nequeat. Importunae inde veniunt curae, quibus ceu aculeis pungi ingeniose & vere dicitur. Irrequieta hinc infixas sibi eximere & evellere spinas frustra saepe studet. Anima, fortius sic irritata, systema nerveum oppido laceffit & ad actuositatem immoderatam adigit (§. XV.). Quin imo alia multa occurrunt objecta, quae sola semper praesentia ei invigilare adfereres. Haec quaecunque, vel momentosa, vel singularia, vel inamoena, esse possunt. Homo E. G. arduum quid moliatur, vel meditetur opus, salutis honorisve ergo sibi commendatissimum. Hic intenta omni mentis acie, illud amplectitur, volutat secum & tanquam
in

in speculo perpetim intuetur. Atque licet dormitum eat; infomnes tamen ducere noctes cogitur. Silentium, solitudo, & obscuritas ipsa vividissimas ejus reddunt repræsentationes. Quod si forte virium ex defectu, sensus & motus externi torpescunt; interni nequaquam cessantes cogitata perpetuis somniis repetunt. Sed irritabilis anima nostra longe adhuc vehementius exstimulari potest. Conversa primum in se, sentit sibi statim ex aspectu boni cogniti appetitum suavem & mali horrorem nasci. Utriusque tot gradus esse animadvertit, quos vix assequatur. Experta vero prodit, se iis interdum tam vehementer affici, ut junctum sibi corpus etiam intensissime commoveat. Affectus hi vulgo dicti duplices grati, vel ingrati, in varias abeunt species. Priores ad gaudium, perichariam, laetitiam, voluptatem ac amorem; & posteriores ad tristitiam, timorem, terrorem, pavorem & iram referri solent. Pathemata haec, & quidem vehementiora, diram aliquando nobis conflant tempestatem. Adversissima profecto sanitati nostrae non ingentes solum pariunt morbos, sed ipsam eripiunt vitam. Ex innumeris, quas secum trahunt, noxis fugam somni jucundissimi hic saltem meminisse oportet. Eo, quo irruunt, modo impetuosissimo illum facile ejiciunt. Nam simulac accidunt, proritata anima proxime se in systema nerveum infundit, hocque tam acriter concutit, ut spiritus confestim fluctuent. Hi, quaqua versum discurrentes, cunctas partes, tam solidas, quam fluidas, pulsando in violentissimos citant motus. Neque ipsi post, volente licet concitatrice ista, continuo conflescunt. Furientes diu ad huc, fere instar maris undosi post procellas, sensim desæviunt. Hinc quae ab his stimulatione nimia crean-

tur vigiliae etiam quam pertinacissimae sunt, & ad stadium naturale aegre reducuntur (§. XI.). Equidem hae, quae in affectibus gratis obtingunt, facilius feruntur ac ingratis; at nunquam tamen molestia carent.

§. X I X.

Agrypnia frequentius a stimulis corporeis exoriri solet (§. XVII.). Hi tam numerosi sunt ac multiplices, quam morbi, quibus plerumque ingenerantur (§. XIV.). Ut justo dispositi ordine appareant; eorum quique, qui agendi ratione congruunt, una etiam examini commode subjicientur. Acerrimi omnium & maxime hostiles in doloribus eminent. Eam enim esse horum vim, qua ut animal quodcunque exhorreat, notissimum est. Ingratissimus ejus sensus, cuique mali inveci ideam semper affert. Hanc Medici ad violentam fibrillae nerveae distractionem restringunt. Haec jam innumeris fit causis, quibus totum fere corpus nostrum est expositum. Nam structuram hujus quo subtilius Anatome rimatur; eo pluribus nervorum propaginibus pertexam esse invenit. Quaelibet quoque hujus pars membranacea, vasculosa, ligamentosa, carnea & tendinea, si laedatur, majorem minoremve profert sensilitatem. Haec quamplurimis in morbis ad dirissimum usque dolorem increfcit. In phlegmone quid quaeso atrocius? Vivi instar urens ignis & acutissime pungens aegros sine remissione excruciat. Osteocopos ille, qui ossibus infixus vel luem gallicam vel scorbutum inveteratum concomitatur ceu rodens vermis noctu mordet. In colica spasmodica, vel pictavica fixissimus tanquam terebra perfodit, contorquet-

quetque intestina. Podagricus & arthriticus si faeviat, articulos quasi lacerat & findit. Hi & plures dolores, quos Pathologia recenset, cruciatu suo vix gravissimis cedunt tormentis. Cuncti, quamdiu persistunt, inter anxietates summas miseros perpetuis vexant vigiliis. Etenim ut hominem nervosum invadunt; spiritus aestuant. Hi, rapidius ruentes, ad commune centrum medullare alliduntur, ex quo, ceu radii, quoquo versus dimanaverant. Eo ductu, vel incurfu celerius concitantur illi, qui ad determinata perferuntur organa, quae actionibus suis sanam proprie vigiliam celebrant. Quare & isti, jugiter impulsi, viam suam peracius percurrunt; unde universa machina nostra ad eandem ubique actuositatem perducitur. Anima tunc, quantum etiam connitatur, ejus a consortio se abstrahere nequit. Afflicta illius conditione morbosa & conturbata, quocumque velis sympathiae effectu, in statione sua tenetur. Necesse est, ut pro Oeconomiae communis, cui praeest, incolumitati excubet. Caveat modo, ne forte ex nimia molitiae, vel intolerantia, in aegritudinem delabatur, vel perversis obsequatur affectibus. Hi raro compescunt dolores, sed contra magis magisque irritant, exasperant, eoque somnum longius amovent.

§. X X.

Unum ex praecipuis, qui pervigilium provocant, stimulis motus circulatorii edit excessus. Hic stricte nobis sanguinis denotat circuitum, naturali multo celeriorrem, nec sine sensibili incommodo sustinendum. Velocitas haec ejus morbosa eo crescere usque potest, ut prae-

fen-

sentissimam vasis ruinam minitetur. Illa vero, quanta quanta sit, nunquam magis, quam in febribus, emicat (§. XVI.). Hae simul atque ingruunt, viribus evocatis motricibus, circulationis celeritatem incredibiliter augent. Quaelibet quo acutiores sunt, eo acrius hanc intendunt & ad majorem evehunt gradum. Ex iis, quae continentes & acutae proprie vocantur, sanguinem tanta pernicitate circumagunt, ut igneo quasi flumine currat. Sola, quae ex hoc, ceu fonte, redundant symptomata inter febrilia maximo numero exstant. In his facile importunissimum esse pervigilium, crebro queritantur aegrotantes. Horum qui febribus continuis, plures dies emetientibus, afficiuntur, eo aegrius aliis defungi molestiis solent. In variolis, morbillis & quibuscunque exanthematibus aurore carius paregoricum? Natura inquietissima, durantibus morbis istis, ne momento quidem dulcem ex se somnum concipere potest. Nam quamdiu motus circulatorius tam tumultuose peragitur; sanguis, e corde violentissime projectus, in viscera omnia copiosius irrumpit. Hinc necessario eventu etiam datum intra tempus abundantius cerebrum involat atque cerebellum. Haec, turbido ejus appulsu stimulata, non ad eo nobis largiorem promittunt spirituum proventum (hic enim aequabili solum moderataeque debetur humorum periodo); sed secretorum undulationes reddunt impetuosiores. Illorum pars quaedam, his ad cor & systema arteriosum velocius delata, vicissim virtutem contractricem ad validiorem fluidorum propulsionem incitat. Haec autem fieri nequit, quin & ipsa repente novum accipiat impetum & propaget. Hoc flagrante, actiones animales intemperato vitalium fervore accenduntur. Hae in
vigi-

vigilio sano, aequae ac somno, necessariam advehendo vigoris materiem, iis semper operam eximiam commendant (§. IX). Verum quam vegetae etiam in utroque sint statu; dormiendi tamen necessitatem antevertere facile vel superare non possumus. Ea accidente, animalitas nostra non videtur vitae prosperae potestati amplius subjacere. Moderatior haec illam tum benigne sustentat, & fessam bono suo finit requiescere.

§. X X I.

Motus circulatorius non solum excessu universali (§. XX.), sed particulari etiam pervigilium inducit. Prior, febrilis, in totum grassatur corpus; & posterior partes tantum superiores, & inter has potissimum caput offendit. Hoc scilicet toties impetunt humores, tum sani, tum morbosi; quoties vel eo versus attrahuntur, vel alia ex regione opposita quacunque resistantia appellantur. Affluxus iste causas sequitur quaslibet, quae, intra cranium natae, vel irritatione infesta pariunt dolores, vel imminuta aequabili pressione renixum vasorum infirmant. Stimuli illi lancinantes ab acri, rodente, pungente, obstruente & inflammante materia nascuntur, ad quam excutiendam & eluendam arteriolarum, crebrius oscillantium, beneficio fluida allectantur. Haec, laxata encephali substantia vasculosa, quibuscunque applicatis, ad eam eo citius accurrunt; quo faciliorem inveniunt aditum. Multae sunt morborum vitiorumque species, quae sic dictae attractioni ansam praebent. Saepius vero cumulatusque liquida sursum concedere solent, si, patentibus cerebri & cerebelli meatibus, vias cir-

culatorias inferiores, vel internas, vel externas, minus pervias, permetiri nequeunt. Hae videlicet angustatae, constipatae, occlusae, vel interruptae, quovis modo transituris obsistunt, obicemque quasi ponunt non superabilem. Ea tunc vero, manente mole eadem, canales libere permeabiles & apertos necessario subeunt, inundant & obruunt. Causae, transitum illorum inhibentes, esse possunt stagnationes, obstructions & congestiones variae, in visceribus abdominalibus ex pituita, colluvie cruda, spissa, calculo, sanguineque atrobilioso ortae. Innumerabiles inde pariuntur passiones, quarum praecipuae hypochondriacae, hystericae, & colicae audiunt. Quicumque his affliguntur, sive mares sint, sive foeminae, quam molli etiam decumbant lecto, somnum quandoque diu oculis non vident. Inquietudine multa luctantes, suspirantesque, quo se convertant, nesciunt. Mirandum omnino est, quam longo tempore illi absque sensibili fere virium decremento vigiliis pati possint. Vel si forte parumper obdormiscant, brevi & quidem minima re, organa feriente sensoria, vel & propriis insomniis expergiscuntur. Neque existimes forte, pervicaces homines tales & querulos exigua laudani dosi posse sopiri. Haec prima vel secunda vice, precibus annuente Medico, praebita, votis respondet. Verum iterata eadem post, tantum abest, ut animalitati conciliet quietem, ut majores majoresque turbas injiciat. Praeter haec non raro agrypnia a prohibita perspiratione insensibili nobis conficitur. Hanc inter omnes excretiones copiosissimam esse, admirabilis & patientia sua & sagacitate SANCTORIUS docet. Impedita jam illa, halitusum subtile retentum & introversum ut plurimum affectat

Etat caput aggravatque. Hinc, ut alia fileamus incommoda, quae ex defectu excretionis cutaneae profluunt, insomnia permolesta evenit. Haec non prius recedit, quam corporis habitus blando & calido madore aequabilissime anhelet. Apparet inde, qui affectio illa frigentibus pedibus contrahatur. Nimirum his gelu adstrictis, vasa coarctata & immeabilia ingressum liberum humorum remorantur. Hi, eo sibi negato, statim citiori rivo sursum tendunt & secretoria spirituum organa concutiunt. Atque sani caeterum ad haec affluendo illorum & generationem & actionem aliquamdiu provehunt. Ad Pervigilium autem producendum massa sanguinea magna nimis copia nunquam ascendere debet. Alioquin ea, qua turget, mole distentos cerebri meatus obsidet, obturat, opprimit, morbosque gignit soporosos.

§. X X I I.

Plures adhuc in sanguine insunt stimuli morbosi, pervigilium qui suscitent. Multifarii hi tam origine sua, quam indole, ex ejus acritatibus emergunt. Ad harum species quae referuntur, spirituosae, aromatica & salina, tum acida, tum alcalescens, corporis nostri succos plurimum inficiunt. In regionibus his borealibus pars maxima plebis omnis generis liquores fermentatos plenis scyphis haurit. Ii, qui meliori loco nati, rem habent, cerevisiis vetustis & vinis utuntur. Potus hi, simplices, vel compositi, more Anglorum, spiritibus scatent, quibus sponte caput petere solent. Modica si quantitate bibantur, cito in sanguinem penetrant &, accelerata circulatione, vigorem nobis inspirant prorsus singularem.

Amici cerebro dein, vel spiritibus nubunt nerveis, vel cardiacorum nomine favent. Hinc uti cor exhilarant; ita & sensus serenant omnes ipsamque mentem acuunt. Atque hi, qua agunt, virtute generosi Lenaei latices & curas & fomnum procul abesse jubent. Eadem autem si nimis strenue ducantur pocula, obruunt paulatim cerebrum, comprimuntque adeo, ut facultates animales ebrietate sepultae jaceant. Aromata, praeprimis Indica illa sapidiora fragrantioraque, effectibus suis vina fere aemulantur. Particula cinamomi, vel elaeosacchari hujus tantillum, linguae impositum, quam cito foemellas, animo licetas, refocillent, norunt experti. Odore ejus suavissimo nervi olfactorii tam grate titillantur, ut languentes restaurentur omnes. Non dubium est, quin ex interno corticis illius praestantissimi usu similis efficacia percipiatur. Croci pulvis, vel infusio, vi laetificante sua plus saepe pollet, quam dona pretiosissima. Ingesta ergo aromata haec, & plura, humoribus commista nostris, stimulo suo sensibilissima irritando vascula pervigilium excitare, liquet. Quin etiam hoc multum tentantur, qui ex scorbuto, cacochymia & cachexia laborant. Hi, sive prima vespera, vel fera nocte, cubitum eant, torpidi semper obdormiscere nequeunt. Jactatione continua huc illuc magis magisque fatigant membra, &, quod pessimum, nullum, quo quiescant, locum nanciscuntur. Mane resurgentes plumeis de stratis recubare optarent. Miserandi certe, poenam licet plerique justam errorum exsolvunt, quos in victu admiserunt. Nam valetudini minus, quam appetitui pravo plerumque servientes, alimenta, nisi bene salita, respuunt. Inde labes salina, sanguini adspersa, fibras, quas tan-

git,

git, nerveas arrodit & vellicat. Irritatio vero haec nec dum tanta evadit, ex qua ut dolor consequatur (§. XIX). Aegri, hujus adhuc expertes, diurnitatem tantum vigiliarum perpetiuntur.

§. XIII.

Enarrata haecenus explicitaeque causae, vel morborum, tum acutorum, tum chronicorum effectus, principes sunt, quibus agrypnia cooritur. Illae omnes internae vocari possunt, quod ab innatis in corpore humano stimulis proficiantur. Hi, ut vidimus, duplici ad sensorium commune pertinent via, quarum altera systema arteriosum, quod sanguinem vehit, & nervosum altera sequitur. Hoc quo longius latiusque sese extendit (§. XIX); eo pluribus patet affectionibus, quae ad pervigilium provehendum accedunt. Sensationes illae variae, a doloribus quidem distinctae, at satis ingratae tamen sunt, ut mentem distineant. Inter eas veniunt anxietates, quibus, ceu pondere quodam, praecordia premi, vel laqueo constringi, dicuntur. Pergraves nonnunquam a sanguinis mole, in pulmonibus accumulata, oriundae, spiritum arcte meare faciunt. Hujus angustiam expedire tantopere laborat natura, ut nullam capere quietem possit. Calor vitalis porro ex intemperie biliosa & circulationis rapiditate quandoque vehementer accenditur. Aestus hic ut solida fluidaque maxime expandit ac urit, ab ullo mortalium constanter tolerari nequit. Eo qui cruciantur, duro & frigido potius recumberent corio, quam lectulis nitidissime instructis. Increcente calore, humores a centro ad periphriam celerrime ur-

gentur. Subtilior horum lymphae tenuiorque, in arterias pervecta cutaneas, laxatos pererrumpit poros & toto specie sudoris corpore manat. Ejus diffusione massa reliqua, quae majorum vasorum ordines perfluit, spiffescit magis, lentescit, incalescit, putrescitque. Exusta ita quodammodo non sufficit amplius humiditatem, ad irriganda interiora necessariam. Hinc, emunctis his, arescunt lingua, palatum, fauces &c; unde aspera sitis exardet. Hæc jam quo torquet acerbius aegrotantes; eo longius & anxius vigilant. Fervida illa siccitas, cum constrictione præternaturali conjuncta, macerat itidem nervos atque crispat. Mutatio hæc, a sanitate alienissima, nec ab anima patientissima absque afflictione continua perferri nequit. Quod attinet nauseam, horrorem, famem, nimiam & tussim; hæc & plura somni adventum morari sponte cognoscitur. Nec patet minus clare, huic demum externas obfistere causas, quae sensoria organa nimium percellant. Hæc, minimo a communi dissidentia intervallo, ei impressiones suas brevi itinere integras & immutatas deferunt. Quare & hæc, illud fortissime ferientes, principium cogitans prævalide commovent. Hanc ob rationem veterum Medicorum sapientiores ad somnum proliciendum consulunt, aegros, febribus acutis conflictantes, eminente ex pervigilio diuturno exitiali delirio, in locum, tranquillitatis plenissimum, locari & ab omni cum objectis removeri commercio. Quem in finem obstrui fenestras, ne lux intret, linguae moderari, nec non strepitum caveri jubent, adeo ut tenebris ubique profundum adsit silentium.

§. X X I V.

De Pervigilii causis satis jam ex instituto actum est. Cunctae, quo distinctius perspicerentur; quaelibet separatim & abstracte perlustranda fuit. Raro forte, vel nunquam, una alterave sola, sed plurium quidem concursu Agrypnia generari solet. Etenim haec, in quocunque spectetur morbo, a multis & confluentibus admodum symptomatibus dependere observatur. Ad hoc commonstrandum, non abs re erit, exemplum ex Praxi Medica depromere. Phthificus ex ulcere, pulmones depascente, permanentibus teneri vigiliis, in confessum venit. Ille, id si lente serpat, integros absque ulla fere dormitione vivit menses. Impedimenta ejus pleraque, quae allata sunt, coexistunt. Suppuratione nascente, pars inflammata pulmonum dum dirumpitur, lacerans ingruit dolor (§. XIX.) Hic, obtusior quidem post, at satis tamen infestus, vomicae incrementum semper comitatur. Eodem tempore febris acutior ante, mitescens parum & remittens, sub quamlibet vesperam recrudescit (§. XX.). Pus, indies auctum, ut massa ponderosa ac iners, pressu continuato vasa sanguifera & aerifera gravat vehementer angustatque. Hinc intercludens plus minusve animam, spirandi difficultatem & anxietatem perpetuam (§. XXIII.) conficit. Sed licet collectum haecenus sacco suo coerceatur, ne diffluere queat; sensim tamen in praerupta se insinuat vascula, inque motum deducitur. Sanguini tunc affusum & mixtum omnes in partes cacochymiam purulentam invehit (§. XXII.), febrimque hecticam alit. Hoc effectu redundans magis magisque acrimonia putrida solida & fluida.

fluida corrumpit macerat destruitque. Haec diruta solutaque effusissimo cum sudore nocturno, colliquativo communiter dicto, ejiciuntur. Siccescentibus vitae fontibus anhela sitis concipitur implacabilisque (§. XXIII.). Interea, mala illa pectoris hospes, tussicula aspera & sicca semper intercedit. Tot tamque acres sunt stimuli, qui perpetim & in omni ferme puncto fodicant afflictantque phthisicum. Haud mirum ergo videtur, hunc, somni naturalis beneficio privatum, anxiarum vigilarum finem non nisi cum vitae miserae exitu attingere.

§. X X V.

Pervigilium esse statum, qui ab Oeconomia animali valde abhorreat, ex omni parte cognoscitur. Etenim cum modum excedat (§. I.); ultra legem tendit, quam illam divino plane ordine temperari constat (§. XI.). Ab hoc autem hominem nunquam impune posse recedere, nemo facile in animum inducet. Nihil magis verum ex Apollineo editum oraculo fuit, quam Ovidianum illud:

Quod caret alterna requie durabile non est.

Certe ut vita sit quietissima, & sanitati optime attemperata; sarta tamen tectaue sine somno moderato servari nequit. Operosa nimis in se, actionum animalium vacatione opus habet ad vires, quas in iis consumpsit, instaurandas. Quidni etiam sana forte adeo dormiendi, quam edendi & bibendi, desiderium nobis sponte parit (§. XII.) Quare sic nata quantum a vehementi quodam

dam morbo, tantum a pervigilio diuturno labefactari potest (§. XIV.). In hoc sensorium quodlibet organon, tam externum, quam internum commune, a varia rerum, sese objicientium, vel & stimulorum vi (§. XVII.) continenter afficitur. Hanc nullum ex iis absque majori minorive percussione, spirituumque agitatione, sustinet (§. XVI.). Utraque ex causa pars nervea, & quidem medullaris mollissima, quocunque velis motu, vibratorio vel undulatorio, plus minusve vellitur, trahitur, tenditurque. Eadem porro liquidi proprii impetu, ceu fluenti vitalis attritu, praeteneras fibrillas obturi, extenuari, absumi & infirmari, vix dubitare licet. Praeterea succus ille actuosissimus, tunc rapide actus, indefinenter ad aestheterium appellit, hocque pluribus semper paucioribusque in punctis commovet. Hinc irregularis & inordinata sensuum, tum internorum, tum externorum, actio, repraesentationum confusio, phantasmatum oberratio & evagatio, monstrorum apparitio, cogitationum omnium perturbatio, deliratio & miserrimae mentis afflictio proveniunt. Sed insuper protractis longius justo vigiliis, organa quoque motoria operationibus suis solito acrius insistunt. Harum excessus in universi corporis certissimam cedit perniciem. Eo hoc tam fervide cietur, ut cum animalibus vitales functiones alterentur. Nimirum illarum exercitatione inimia systema circulatorium ad humores suos impetuosius circumvehendos stimulat. Hi inde mox aestum praeternaturalem, acrimoniam, spissitudinem, pessimamque diathesin melancholicam concipiunt (§. XXIII.) Ex his quam plurimi & diversissimi progignuntur mor-

bi. Praecipui horum nominandi sunt tabes, macies, debilitas summa, febris, misanthropia infaniaque. Eorum alii ex aliis incidunt, somnumque demum omnem proturbant. Hoc sublato, exclusa omni quietis spe, spiritus sensim arctius meat arctiusque, donec ultimo vigiliae funestae momento extremus avolet.

COROLLARIA.

I.

Vigiliae sanae tempora in genere definiti nequeunt.

II.

In quolibet morbi statu non aequè periculofum accidit pervigilium.

III.

*Somnus meridianus non videtur prorsus esse dam-
nandus.*

IV.

*Animi affectus vim opii narcoticam quandoque su-
perare possunt.*

V.

*Veterum consilium bibendi aquam ad somnum pel-
lendum, lucubrationis potius, ac valetudinis
rectae, usum spectat.*

VI.

Homo pervigilio citius quam somno conficitur.

VII.

Dormiens totus vivit sibi.

VIII.

Idem in hieme diutius, quam aestate, dormit.

H
4.8